

SUBA ISTVÁN

ORSZÁGGYÜLÉSI KÉPVISELŐVÁLASZTÁSOK HEVES ÉS KÜLSŐ-SZOLNOK MEGYÉBEN 1861-BEN

9

Ferenc József 1849 után birodalmának kormányzati rendszerét többször is módosítani kényszerült. Az átalakítás folyamatának egyik jelentős állomása volt az 1860. évi Diploma.

1860. október 20-án megjelent a "tejhatalmunk erejével, állandó vissza nem vonható állami alaptörvény", az Októberi Diploma,¹ amely egyéb fontos intézkedése mellett újjászervezte az 1848 előtti kormányserveket, az udvari kancelláriát és a helytartótanácsot, és országgyűlést ígért. Az összehívandó országgyűlés szűk jogkört kapott. Feladata lett volna előkészíteni a koronázást. Egy, a hercegprímás elnöklele alatt tartandó tanácskozás feladatává tették, hogy eldöntse, milyen jogelvek szerint válasszák meg az országgyűlés tagjait. A Diploma érintette az ország közigazgatását is, visszaállította a megyei törvényhatóságokat, visszaadva autonómiájukat, amit követett a főispánok kinevezése.

A jelen tanulmány célja megvizsgálni Heves és Külső-Szolnok vármegyében a választásokat és az azt kísérő politikai légkört.

Heves és Külső-Szolnok vármegye örökös főispánja a mindenkori egri püspök, illetve érsek volt, ez idő szerint Bartakovics Béla.

A vármegye újjászervezése a december 12--15-i közgyűlésen történt meg. Megválasztották a tisztviselőket, részint az 1848-as "veteránokból", részint az ifjabb generációból, és lefektették a megyei politika alapelveit, hiszen a megye nemcsak igazgat, hanem politizál is (és az utóbbi a megyéknél mindig fontosabb volt, mint az első).

A közgyűlés határozata kimondja, hogy a megye "alkotmányos ősi jogaik gyakorlását az 1848-as törvények alapján folytatja" és "... a megye területén magánál egyéb hatóságot el nem ismer", a megyébe a törvényellenes kormány által alakított minden néven nevezhető hivatalt nem létezőnek te-

kint, sőt nem ismeri el a Magyar Udvari Kancelláriát és a Helytartótanácsot, mert ezeket az 1848-as III. tc. megszüntette, valamint követeli az 1848. IV. tc. alapján alkotandó népképviselői országgyűlés összehívását.² A határozatot kihirdették a kettős vármegyében, és közölték báró Vay Miklós kancellárral is.

A megye első közgyűlésén az 1848-as jogalap deklarálása után került sor az esztergomi tanácskozásra. Scitovszky hercegprímás elnöklete alatt 1860. december 17-én nyílt meg az az értekezlet, melynek meg kellett állapítani az országgyűlési választójogot. A főispánokat meghívták, míg más tagok meghívására Vay kancellárnak a prímással kellett megállapodni.

Megyénből meghívást kapott az érsek-főispán, Danielik János egri kanonok, prisztinai választott püspök, aki az egyházi ügyek tanácsosa lett a helytartóságon. Babics István ügyvéd és Almásy Pál, a volt 1848-as országgyűlés alelnöke, majd Debrecenben elnöke, valamint gróf Szapáry Gyula, a megye alispánja.³

A meghívást a meghívottak egy része visszautasította, "köztük Szapáry Gyula gróf, aki Deák Ferencsel és Jankovich Lászlóval -- ahogy a Pesti Napló írta -- körülményeiktől fogva nem vehettek részt".⁴ Az értekezleten 77-en jelentek meg, megyénk küldöttei nem szólaltak fel.

Az értekezlet a megyei ellenállás és tömegmozgalmak hatására nem mert és nem akart az 1608. I. tc.-hez ragaszkodni -- amit különben az 1848-as tc.-k hatályon kívül helyeztek --, hanem kimondták, hogy az országgyűlési választásokat az 1848. V. tc. alapján kell lefolytatni.⁵ Az uralkodó elfogadta az értekezlet javaslatát, és így rendelte el az országgyűlés összehívását.

A helytartótanács január 21-én bocsátotta ki a 4264/1861. sz. rendeletét, amelyben az országgyűlés időpontját április 2-re, helyét pedig Budára tűzte ki, és egyúttal rendelkezett a központi választmány és a választókerületek megalakításáról, vagyis az 1848-as V. tc. életbelépéséről.⁶

A január 28-i bizottmányi ülésen az érsek-főispán terjesztette elő az egyetlen napirendi pontot, az országgyűlési képviselők választásának előkészítését és az intézkedő központi választmány megalakítását.⁷ A bizottmány megalakította a központi választmányt 65 taggal, elnökévé az első alispánt, gróf Szapáry Gyulát választotta.⁸

Utána a közgyűlés a választókerületek megalakításáról értekezett. Úgy döntött, hogy csekély módosítással meghagyják a 40-es kerületeket, arányosan kiigazítva a lélekszámnak és a földrajzi távolságnak megfelelően. Így Verpelét település (3445 lakos) a fügedi kerületből áttevődött a kápolnai kerületbe.⁹

Mivel a választási törvény 7. §. lehetőséget ad a települések áthelyezésére, ha közelebb van a szavazási központ, ezért Besenyő (2565 lakos) és Dormánd (846 lakos) a tiszánánai kerületbe kerültek át, míg a tiszánánai kerületből az 1700 lakosú Alattyán és a 428 lakosú Tenk csatoltatott át a fügedi kerülethez.¹⁰

A végleges beosztást a következő táblázat mutatja:¹¹

Szám	Kerület	Település	Lélekszám	Választók
1.	Szolnok	24	31.343	2.665
2.	Mezőtúr	12	31.078	2.778
3.	Abádszalók	27	31.067	2.512
4.	Tiszánána	29	30.881	2.544
5.	Kápolna	20	29.483	2.530
6.	Füged	32	29.428	1.132
7.	Gyöngyöspata	24	29.200	2.295
8.	Pétervására	34	28.226	2.602
Összes		202	240.009	18.558

Ezután tekintsük át a választásra jogosultak létszámát, amit az 1848. V. tc. határozott meg. A passzív választójogot 24 évhez és a magyar nyelv ismeretéhez kötötték.

A következő táblázatunk az erre vonatkozó adatokat tartalmazza, összevetve az 1848 évekkel:¹²

Választókerület	1848	1861
1. Kápolna	2.463	2.530
2. Füged	1.293	1.132
3. Gyöngyöspata	2.391	2.295
4. Tiszanána	1.487	2.544
5. Abádszalók	1.053	2.512
6. Szolnok	1.692	2.665
7. Mezőtúr	1.122	2.278
8. Pétervására	2.589	2.602
Összes:	13.063	18.588

Adatainkból megállapíthatjuk, hogy a választók lélekszámának csekély emelkedése megfelel a népesség tényleges szaporodásának.

A politikai jogok gyakorlásának köre tehát egyáltalán nem bővült. Miután a közgyűlés kidolgozta az eddigiekben ismertetett választási intézkedéseket, csak ezután olvasták fel a helytartótanács már említett levelét. Ezt a bizottmány tudomásul vette és leszögezte "... a megyét az országgyűlési választásoknál az 1848-as törvények vezetik, az előadott rendszabályokat törvénytelennek tekintenek ... a megye a központi választmányát már megválasztotta".¹³

Egyúttal kijelentik: "... az oly országgyűlés, mely az 1848-i 7. tc. szerint az utolsó erdélyi országgyűlés elfogadása által Magyarországgal teljesen egyesült és még azon évben egybegyűlt országgyűlésen már képviselve volt -- Erdély úgy nem különben a szent korona egyéb tartományai és országai nevezetesen Horvátország, a határvidékek, csajkások kerülete a Fiume nélkül lenne összejövendő, teljesnek el nem ismerheti."¹⁴

Még ugyanezen nap délutánján a központi választmány is ülést tartott, ahol bizottságokat állított fel a választók összeírására, mindegyik kerületbe egy háromtagú küldöttséget póttaggal.¹⁵

A tanácskozás további szakaszában kiderült, hogy ide is eljutottak a képviselő utasítás ügye miatti országos vita hullámai.¹⁶ Az ülésen

felszólalt Maár János pesti ügyvéd is, aki indítványozta, hogy az országgyűlési képviselőket a megye lássa el utasításokkal. Az indítvány ellen tiltakozó Almásy Pál szerint a követek utasítása ellenkezik az 1848-as törvényekkel. Érvelését a többség elfogadta, s Maár javaslatát további vita nélkül elvetette. Megjegyzendő viszont, hogy az "Egri Értesítő" Maár indítványát pártolta, még hozzá igen lelkesen, egyúttal elítélően szólva Borsod vármegye utasítást pártoló határozatáról.¹⁷

A lap szerint az 1848-as törvények sehol sem mondják ki, hogy a követek ne utasíttassanak, és mert "az országgyűlés többségének olyan morális ereje van, hogy mint mondá, egy képviselő sem nem merhet ellene menni vagy tévedhet félre, ép ezért látjuk szükségét az utasításoknak, hogy küldött ezekre támaszkodva kötelességérzetből merjen a többség és a karzat tapsa ellen is nyilatkozni, és küldőinek nyugodtan megfontolt akaratát kimondani."¹⁸

Viszont sokkal később ugyanitt kapott helyet Kovách László megyei főjegyző tollából egy cikksorozat a közelgő választásokról. A szerző hivatkozik az 1848-as országgyűlésre, ahol a képviselőknak nem volt utasításuk, és mégis tudták, hogy mit kell tenniük. Ezért kell "választanunk föltétlen bizalmunkat megérdemlő, közelismerésben részesülő honfiakat képviselőül".¹⁹ E fejtegetését folytató, "A politikai hitvallás" c. cikkében kifejti, hogy "nincs szükség politikai hitvallásra, mert hazánkban mindenki egyet követ -- legalább azokat, akit a nép választani fog, mind ezen vallást követik: szabad Magyarország".²⁰ Az 1861-es országgyűlés alkotmányos és koronázó lesz, ezért a képviselőkre nagy és nehéz feladat jelentkezik. Itt előtérbe kerülnek a képviselők tulajdonságai. Ezért korteskedni kell! -- mondja ki "Korteskedésről" c. írásában --, s ennek a lényege a nyilvánosság legyen, "... amely a föllépőkre kimondja az igent vagy a nemet."²¹

Március elején új szakaszához ért a választási előkészület, felleptek a képviselők, szervezték táborukat, ismertették programjukat. Minden megyei képviselő ragaszkodott az 1848-as törvények maradéktalan helyreállításához. A képviselők kiindulópontja Teleki László abonyi választóinak elmondott beszéde volt.²²

A megye legismertebb képviselői: Csiky Sándor Eger város főbírája,²³ Kovách László vámosgyörki földbirtokos, a megye főjegyzője,²⁴

Németh Albert hevesi birtokos,²⁵ Szapáry Gyula gróf alispán,²⁶ és Pap Pál kápolnai birtokos nemes is.²⁷ Azonban a közvélemény oly súlyos vádakkal -- sikkasztás -- illette Pap Pált, hogy kénytelen volt visszalépni. Őrmagát tisztázni kívánva a megye közgyűléséhez fordult. Kérelmében az állítja, hogy az általa felvett 5000 Ft az ő kormánybiztosi illetménye volt. Kéri tehát a bizottmányt, hogy ártatlansága bizonyításához "a megye erkölcsi eszközöket neki nyújtani méltóztassék".²⁸ A megye bizottmánya a február 20-i ülésén kiadott végzésében kijelenti, hogy "Pap Pál ellen hasonló méltatlan vádaknak létezése kellemetlenül érinti a megye közönségét, ... és a folyamodó magaviselete minden fogáson felülinek látszik."²⁹ Azonban a kiadott erkölcsi igazolás sem mentette meg a derék hazafit a politikai bukástól, minthogy a híresztelések továbbra is tartották magukat.³⁰ Helyette előbbi ellenfele, Babics János indult.³¹

Míg a korteshadjárat tartott, közben március első hetében megalakították a választókerületek bizottságait, kinevezték az elnököket és a jegyzőket, ahogy az 1848. V. tc. 26. §-a intézkedik.³² A választókerületek elnökei és jegyzői adták a szavazatszedő bizottmány magját. A törvény szerint azon választók mindegyike, akik országgyűlési követet ajánlottak, a helyszínen jelen lévő választók közül két egyént megnevez, s az ekképpen ajánlott egyének az elnökkel és a szavazat nélkül jelen lévő jegyzővel együtt képezik a szavazatszedő választmányt.

Ilyen előzmények után érkezett el március 12-e, a szavazás napja. A megyében viszonylag békésen ment végbe a képviselők megválasztása, kivéve a tiszánánai választókerületet, ahol igen súlyos zavargásokra ragadtatták magukat az egybegyűltek.

Március 12-én Tiszánánán, a választókerület központjában több személy garázdálkodott, nagyrészt ittas állapotban, szidalmazva a választókat, főleg Szathmáry Király Lajosra szavazókat bántalmazták.³³

A Németh Albert táborába tartozók közül Balogh György, Nagy János kövel dobálóztak, Prokai Péter puskával rálőtt a poroszlói református segédlelkészre. Több szavazónak leverték a kalapját "és megölésükkel fenyegetőztek".³⁴

Szabó Áron esküdtet megfenyegettek, mikor közbe akart lépni. Horváth Béla jegyző a sértegetések hatására abbahagyta a jegyzőkönyv vezetését.³⁵

Lipcsey Péter szolgabíró nem avatkozott közbe, hivatkozva arra, hogy csak négy fegyveres hadnagya volt.³⁶

Szathmáry Király Lajos szerint a szekérét meg akarták állítani a kömlelakosok, és meg akarták támadni.³⁷

A nyomozás kiderítette, hogy aki meg akarta ölni Szathmáry Király Lajos, az Kobolák Lőrinc 84 éves kömlelakos, aki nem jár szavazni.³⁸

A besenyőtelki lakosok több kömlelt megvertek, így Nagy Gábort, Kondás Andrást és másokat. A sértettek az ütlegeket visszaadták a besenyőeknek, sőt a választás egész hetében szinte egyfolytában verekedtek.³⁹

Szabó Frigyes csendbiztos nem avatkozott be, állítólag neki sem volt fegyveres hadnagya⁴⁰ és csak a választás után lépett fel, mert a besenyőek megtámadták Goth Antal házát, amit -- előre értesülve a dologról -- rokonaival megvédett.⁴¹ Vratarics Lajos alszolgabíró is csak ekkor intézkedett, ezért ellene külön panasszal is voltak a kömleiek.⁴²

Megállapíthatjuk, hogy felfokozott légkörben zajlott le a tiszánai követválasztás. Tömegverekedésig fajuló összecsapások, atrocitás is jelezte, hogy "milyen széles körben és mélyen érezték át a választások politikai jelentőségét" -- amint azt a korszak jeles monográfusa írja.⁴³

A választáson folyt a bor és a korteskedés, ezek és a "program" hatására választották meg szavazattöbbséggel Hémeuh Albertet,⁴⁴ akinek hívei fizikailag is erősebbek voltak. A megye más helyein az említettekhez hasonló atrocitás nem volt.

A pétervásári kerületben először gróf Keglevich Bélát választották meg, de ő a Torna megyei választást fogadta el. A pótválasztáson került helyére családjának másik tagja.

A megye két városában (amely két külön választási kerületet alkotott) Egerben és Gyöngyösön március 14-én volt a választás. Egerben a bizottmány elnöke Nánássy Mihály volt. Képviselőségért küzdöltek Csiky Sándor és Alexy Mihály -- az érseki uradalom ügyvédje --, de látva Csiky népszerűségét, visszalépett, így egyhangúlag lett választva a város volt 48-as követe. A gyöngyösi szavazatszedő bizottság elnöke Makovszky Antal, jegyzője Medveczky Antal volt. Két jelölt volt: gróf Almássy György és Isaák László főszolgabíró. Almássy György 518 szavazatot kapott, míg Isaák László 150-et.

A megye képviselői lettek:

Kerület	Jelölt	A választás módja
Szolnok	gróf Szapáry Gyula	egyhangúlag megválasztva
Mezőtúr	Pétery Károly	egyhangúlag megválasztva
Abádszalók	Borbély Miklós	szótöbbséggel megválasztva Lipcsey Imre másodalispán ellenében
Tiszanána	Németh Albert	szótöbbséggel megválasztva Szathmáry László ellenében
Kápolna	Babics János	egyhangúlag megválasztva
Gyöngyöspata	Kovách László	egyhangúlag megválasztva
Füged	Almásy Sándor	egyhangúlag megválasztva
Pétervására	gróf Keglevich Gyula	egyhangúlag megválasztva

Az országgyűlési képviselőket vizsgálva megállapíthatjuk, hogy mint cseppben a tenger tükröződik az országos átlag.⁴⁵ A vezetés szilárdan a volt nemesség kezében maradt. A képviselők között két arisztokrata van, akik hatalmas birtokkal rendelkeztek a vármegyében. A többi képviselő jó-módú középbirtokos nemes és csak egy "polgár" van, Csiky Sándor, igaz, hogy ő is nemes, de nem annyira vagyonos.

A képviselők zöme most kapcsolódott be a politikai életbe -- csak ketten vettek részt az 1848-as országgyűlésen --, ez a választás volt a debütálásuk. Összevetve az 1865-ös választásokkal, az eltérés csekély: újra ugyanazok lesznek a képviselők, a dualizmus első évtizedeiben is ők szabják meg szűkebb hazájuk politikáját.⁴⁶

A képviselőválasztások befejezése után rögtön kérvények, folyamodványok özöne áradt a megyei bizottmányhoz a botrányos tiszánai választás miatt. A beadott panaszokat a vármegye közgyűlése megtárgyalta, s úgy döntött, hogy a "választás érvényessége fölött határozni nics joga",⁴⁷ de a rendzavarást kivizsgálja, mint ekkor ezt a központi választmány is kérte átíratában.⁴⁸ A tiszánai történetek kivizsgálására egy bizottságot nevezett ki Halasy Kázmér elnökletével.⁴⁹

A nánai választás körülményeinek kivizsgálására alakult bizottság a

közgyűlés után megkezdte működését. A bizottság tagjai voltak az elnökön kívül Losonczy Lajos, Mártonffy Antal, Majzik Viktor főszolgabíró és Horvay Lajos "rendszerinti" esküdt. A helyszínnre kiszálló küldöttség március hónap végéig lefolytatta a vizsgálatot, tanúkat hallgatott ki, és rekonstruálta az eseményeket.⁵⁰ A vizsgálatot végző küldöttség "vagyon és személybiztonság helyreállítván, a népet Könlön, Besenyőn és Nánán egybehívatta, és felhívta őket a haza jelenlegi váltságos idejében minden gyűlölséget és ingerültséget kerüljenek, és a testvériség eszméjét tartsák szem előtt".⁵¹ Ennek meg is lett a következménye, mert már este a kömlői lakosok és a besenyeiek a "testvériség és egyetértés áldomásainak poharát együtt ürítették".⁵²

Az ellentmondó vallomásokból számunkra csak az biztos, hogy a dolgok semmiképpen sem voltak rendben. A megyéhez történő folyamodással párhuzamosan az országgyűléshez is eljuttatták kérvényüket a politikailag is megvert fél párthívei, minthogy a választások érvényessége felett csak a parlament dönthet. A beadványban kérésüket Szathmáry párthívei mind tartalmi, mind formai hivatkozásokkal alátámasztották.⁵³

Az országgyűlési házszabályok 9. pontja értelmében kifogás nélküli választásnak tekintetik, melynek választási jegyzőkönyve rendben van, s amely iránt panasz beadva nincs.⁵⁴ Tudjuk, hogy e feltételeknek nem felelt meg Németh Albert képviselősége. Ugyanis Horváth Béla, a választókerület szavazatszedő bizottságának az írnoka, a tarnaaszentmiklósi híró fenyegetésére (hogy "kitépi a szakállát") sietve eltávozott, s így a jegyzőkönyv vezetése félbemaradt.⁵⁵

Az országgyűlés csak április 19-én foglalkozott először a tiszánánai ügygel, kinevezve Horváth Döme képviselőt a vizsgálat lefolytatására,⁵⁶ addig is Németh Albert "tagsági jogainak osztályilag is kívánt fenntartása mellett" részt vehet a képviselőház munkájában.⁵⁷ Horváth Döme a küldetéséről készült jelentést csak az országgyűlés feloszlata előtti napon, augusztus 21-én ismertette.⁵⁸ Előterjesztését a képviselők elfogadták, s így Németh Albert megválasztását törvényesnek ismerték el. Kritikaként kell megjegyezni, hogy Horváth ténykedése lényegében csak formai gesztus volt, objektív tényfeltárássra több szempontban sem törekedett. Leginkább azért, mert célja nem is a vizsgálat, hanem Németh képviselőségének megtartása volt.

Ezzel végére értünk a 48 utáni korszak első választásáról való összefoglalásnak. Megállapíthatjuk, hogy ez az esemény igen szembetűnően hordozta magán az átmenetiség jeleit, a politikusok eszköztáraiban mind eszmei, mind gyakorlati téren egyaránt kimutathatók az átmenetiség vonásai. Ami a választásokban figyelemre méltó, ez egy sajátos prognózis: előreveszti ugyanis a hevesi politika későbbi szakaszának szinte minden jellegzetességét, politikai pártállás, erőviszonyok, elvek és eszközök terén egyaránt.

J e g y z e t e k

(Részlet a "Közigazgatás és politikai viszonyok Heves-Külső-Szolnok vármegyében 1860-1861" c. tanulmányból)

A jelen tanulmány elkészítését több tényező igen nehezítette. Az akadályok sorában elsőként kell említeni, hogy a kutatás tárgyáról szolgáló korszakból csak igen kevés forrás maradt fenn, nem utolsósorban azért, mivel az 1849-től 1867-ig terjedő idők anyagát Orosz Ernő levéltáros -- gyaníthatóan hátsó szándéktól is vezérelve -- kétszer is átselejtezte, s mint dr. Soós Imre írja: "Évről évre csak egy csomót hagyva meg, főleg jogi vonatkozásúakat." (Levéltári Alapleltár, 1963. 181.) A jelentősen megcsonkított iratanyag miatt használható forrásként jórészt csak a közgyűlési jegyzőkönyvek, az alispáni iratok és az Egri Értesítő címet viselő hírlap egyes számai szolgáltak. Végül szintén kutatásgátló tényezőként kell szólni arról is, hogy a vizsgált időről mindmáig nem készült monográfia, sőt még átfogó igénytel fellepő tanulmány sem. Jellemző, hogy a vármegye történetét megíró, az eseményekkel kortárs Szederkényi Nándor is csak mondatnyi tétet szentel neki.

1. Kónyi II. 493.

2. Kgy. jkv. 22/1861.

3. Berzeviczy Albert: Az abszolutizmus kora Magyarországon 1849--1865. I-IV. Bp. 1925--1937. III. 147--150. (továbbiakban: Berzeviczy)
4. A tanácskozást dolgozta fel Thewrek-Pallaghy Attila: Esztergomi Tanácskormány 1860-ban. Bp. 1925. A műben említi, hogy gróf Szapáry Gyula is részt vett a tanácskozáson. Közli szálláshelyét és vendéglátóját is. I. m. 23.
5. Berzeviczy i. m. III. 147--150.
6. Kgy. jkv. 153/1861.
7. Kgy. jkv. 140/1861.
8. Kgy. jkv. 142/1861.
9. Kgy. jkv. 141/1861.
10. Kgy. jkv. 147/1861.
11. Kgy. jkv.-ek és Alispáni Ir. alapján összeállítva.
12. Kgy. jkv.-ek alapján összeállítva.
13. Kgy. jkv. 153/1861.
14. Kgy. jkv. 154/1861.
15. Alispáni Ir. 136/1861.
16. P. N. 1861. márc. 12., 14., 15., 17., 19., ápr. 11.
Vö. Szabad György : Forradalom és kiegyezés választóján 1860--1861. Bp. 1967. 246--248.
(továbbiakban: Szabad)
17. Kgy. jkv. 341/1861.
18. E. É. 1861. 10. sz. márc. 17.
19. E. É. 1861. 4. sz. febr. 2.
20. E. É. 1861. 5. sz. febr. 10.
21. E. É. 1861. 6. sz. febr. 17.
22. A képviselői agitációról írásos emlék nem maradt, így szinte lehetetlen a képviselők érvelési rendszerének, a választóknak tett ígéreteik hiteles feltárása. Itt leginkább csak az analógia módszerével élhetünk, azaz országgyűlési ténykedésükből vonhatunk le következtetést a fent említettekre.
23. Csiky Sándor egri születésű ügyvéd, aki korán bekapcsolódott városa politikai életbe, 1848-ban a város képviselője. A szabadságharc bukása után halálra ítélték, de kegyelemből 6 évi várfogságra változtatták. 1860. novemberétől Eger főbírája.

24. Kovách László vámosgyörki földbirtokos, jogi tanulmányokat folytatott, a szabadságharcban századosi rangot ért el. Az önkényuralom időszakában birtokán gazdálkodik, 1858-ban alapította meg a Heves megyei gazdasági egyesületet. 1860 decemberétől a megye főjegyzője.
25. Németh Albert hevesi 200 holdas birtokos, aki Keglevich Miklós oldalán kapcsolódott be a reformkori megyei közéletbe. 1844-ben szolgabíró lett, 1848-ban országgyűlési képviselővé választották, itt a szélső balhoz tartozott. A honvédseregben őrnagyi rangot kapott. Világos után besorozták, később birtokán gazdálkodott.
26. Gróf Szapáry Gyula a megye első alispánja 1832-ben született. 24 éves korában alapította meg a Külső-Szolnok vármegye -- ahol uradalmi voltak -- gazdasági egyesületét. A megye visszaállításakor választják meg tisztebe.
27. Képviselőként indult Pap Pál kápolnai birtokos nemes, aki 1848-ban a kápolnai kerület képviselője volt és részt vett a szabadságharcban, mint kinevezett kormánybiztos.
28. Alispáni Ir. 254/1861.
29. Kgy. jkv. 160/1861.
30. Előzménye volt, hogy ő volt az, aki leghangosabban követelte Ferencz József közpolgárrá való degradálását, s véleményét keresztül is vitte a februári közgyűlésen.
31. Babics János jogtanár volt 1848 előtt, 1848-ban pedig közoktatási miniszteri titkár, 1851-től verpeléti plébános.
32. E. É. 1861. 8. sz. márc. 3.
33. Szirmay István vallomása 35/654. vö. 50. jegyzet;
Szunyovszky Mihály nyilatkozata 40/654.
Vallomások 78--81/654.
34. Tanuvallomások 35--37/654.
35. Vallomások 36--37/654.
36. Vallomása 45/654.
37. Vallomása 63/654.
38. Kömlei lakosok vallomásai 65--67/654.
39. Tanuvallomások 5--8/654.
40. Nyilatkozata 15/654.
41. Tanuvallomások 10--14/654.

42. Nyilatkozata 14/654.
43. Szabad i. m. 415.
44. A tiszánánai verekedésen kívül súlyos atrocitásokra, verekedésekre került sor országosan is.
45. Az 1861-ben megválasztott képviselők között volt 42 mágnás (29 gróf és 13 báró) vagyis a 315 képviselő 13,3 %-a arisztokrata, míg 200 képviselő (60 %) birtokos nemes, és még 3 % birtoktalan nemest ide-számítva az országgyűlésen még 80 %-ban a rendi elem dominált. A fennmaradó 20 %-ból pedig 12 % nemzetiségi képviselő volt.
46. Heves vármegye országgyűlési képviselői 1848-, 1861- és 1865-i választásokon:

Kerület	1848	1861	1865
Szolnok	Graefl József	gróf Szapáry Gyula	gróf Szapáry Gyula
Mezőtúr	Borbély Lajos	Pétery Károly	Pétery Károly
Abádszalók	Bereczky András	Borbély Miklós	Borbély Miklós
Tiszanána	Németh Albert	Németh Albert	Dobóczy Ignác
Kápolna	Pap Pál	Babics János	Pap Pál
Füged	Puky Miklós	Almágy Sándor	Almágy Sándor
Gyöngyöspata	Horváth Mihály	Kovács László	Kovács László
Pétervására	Fejér Lajos	gróf Keglevich Gyula	Nánágy Ignác
Gyöngyös	Almágy Pál	gróf Almágy György	gróf Almágy György
Eger	Csiky Sándor	Csiky Sándor	Csiky Sándor

47. Kgy. jkv. 352/1861.
48. Kgy. jkv. 386/1861.
49. Kgy. jkv. 352/1861.
50. Alispáni Ir. 654/1861. A bizottság 94 személyt hallgatott meg, illetve kért írásbeli nyilatkozatot.
51. Alispáni Ir. 564/1861.
52. Uo.
53. K. L. 61/III. 18., 552.

- 54. Ogy. Kép. N. I. 4.
- 55. Alispáni Ir. 540/1861.
- 56. Ogy. Kép. N. I. 21.
- 57. Ogy. Kép. Ir. Jegyzőkönyv VI. ülés 6. sz.
- 58. Ogy. Kép. Ir. Jegyzőkönyv LXXV. ülés 513. sz.

F o r r á s o k

- 1. Alispáni Ir. Heves-Külső-Szolnok vármegye Alispánjának Iratai
1861. Heves Megyei Levéltár
- 2. E. É. Egri Értesítő 1860., 1861.
- 3. K. L. Képviselőházi és nemzetgyűlési Levéltár
Országos Levéltár
- 4. Kónyi Deák Ferenc beszédei. Kiadja: Kónyi Manó
2. kiad. I-VII. Bp. 1903.
- 5. Kgy. jkv. Heves-Külső-Szolnok vármegye közgyűlésének
jegyzőkönyve 1861. Heves Megyei Levéltár
- 6. P. N. Pesti Napló 1860., 1861.
- 7. Ogy. Kép. N. Az 1861. évi április 2-án Pesten egybegyűlt
Országgyűlés Képviselőházának Naplója.
Pest, 1861.
- 8. Ogy. Kép. Ir. Az 1861. évi április 2-án Pesten egybegyűlt
Országgyűlés Képviselőházának Irományai.

РЕЗЮМЕ: (Парламентские выборы в области Хевеш-Кюльшё-Сольнок в 1860--61 годах) Очерк является частью одной более обширной работы, разбирающей управление и политику областной конституционной жизни, восстановленной в 1860-61 годах.

В это время огромное значение придавалось парламентским выборам. В данной статье описывается, в какой атмосфере проходили выборы в области Хевеш-Кюлю-Солнок с историко- политической точки зрения.